

A fiatalkori regény

Németh István: *Fordulat után*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2013

Németh Istvánnak a *Fordulat után* című kisregénye nem mostanában íródott, az író fiatalkori műveinek sorába tartozik, s már akkor, a *Parasztkirályság* elbeszélései után, világossá vált, hogy az életnek melyik oldala érdekli az író. A falusiak és a tanyasiak élete s választott világa mellett mindvégig kitartott, városlakó létére sem lett belőle városi író, pedig a város sem került ki érdeklődésének köréből, erről szól újságíró korában készült írásainak legalább egy része. Az írónak a kisregényhez illesztett afféle lábjegyzetéből tudja meg az olvasó, hogy a fiatalkori regény eredetileg a *Győzelem után* címet viselte, a mostani címét az újraolvasás után kapta, ahogyan az újraolvasás nyomán egy-két helyen igazított a szöveg szóhasználatán, és ezt jól tette, mert így a kisregény szövege egyértelműbbé vált, s közben megőrizte eredeti hangvételt, azt a láthatóan a tanú megdöbbenésével írott fejezeteit a könyvnek, amelyek az akkori világ, a háború és a fordulat utáni világot ábrázolják az írás közvetlenségének erejével, a szókimondás – akár az is mondható – bátorságával. Azt nem lehet tudni, miért utasította el az akkori kiadó a könyvet, miért került kézírata a kiadó pincéjébe, ám sejteni lehet az elhallgattatás okát. Még nagyon közeliak voltak a könyvben leírt események, még nem mentek át történelembe, nem múlt el felettük az idő, így aztán a szinte korabeli történeteket, amelyeknek az író tanúja volt és le is írta némelyikét, még nem dolgozta fel sem az újságírás, sem a politika, sem a történelem. Vagyis Németh István, ha jól sejtem, első regénye elutasításra talált az akkori cenzorok részéről, még jó, hogy kéziratát akkoriban nem kérték rajta számon.

Mert miről is szól a *Fordulat után* címet viselő kisregény? A háború utáni történésekről egy meg nem nevezett falu életében. Megtörtént már a földosztás, a nincstelenség közül sokan jutottak néhány holdnyi birtokhoz. Jó érzékkel írta meg Németh István annak a földhöz jutott nincstelenség

a történetét, aki éjt nappallá téve, jó mélyen leásva irtotta ki az elhanyagolt földdarabról a tarackot, mert magáénak érezte a földet, tudta, hogy a magáéban dolgozik és magáért teszi. De a földdel együtt terhet is róttak a falusiakra meg a tanyasiakra, a beszolgáltatás, majd pedig az erőszakos szövetkezetesítés terhét. A kulákozás éveit ezek, elég volt csak rámondani valakire, hogy kulák, máris vitték, mert a belügy mindenre rátelepedett, mindent számon tartott és mindent, vélt vagy valós bűnt, megtorolt. Sokan kerültek akkoriban börtönbe, mert itt-ott elszólták magukat, vagy éppen azért, mert nem tettek eleget a beszolgáltatás terhének, vagy éppen nem akartak belépni a szövetkezetbe. Nehéz évek voltak tehát a „győzelem”, vagyis a „fordulat” utáni évek, emberpróbáló történésekkel volt telve a falu élete, s közben az új urak, akiket elvtársnak kellett szólítani, uralták az életet, nem túlzás azt mondani, hogy életnek és halálnak urai voltak. Van egy igazán megrázó jelenete a kisregénynek, arról szól, hogy megjelenik egyszer a beszolgáltatás ügyeit intéző regényhős irodájában egy dolgos kezű tanyasi ember, közli az ügyintéző emberrel, hogy nem tud eleget tenni a beszolgáltatásnak, se kukoricája, se pénze, majd amikor az ügyintéző regényhős dolgvégezetlenül újtára bocsátja a tanyasi embert, valamilyen felbuzdulásból, kihúzza a tartozók listájáról az ember nevét, de nem közli vele. Az már elment, s aztán hamarosan híre kelt a faluban, hogy egy tanyasi ember, a nevét sem ismerik sokan, felakasztotta magát. A halálba kergette tehát a hatalom azt az embert, aki nem tudott eleget tenni a rárótt kötelességnek, mert nem volt hozzá sem termése elegendő, se pénze, hogy kiválthassa magát, s ez így történt nem egy faluban, nem egy helyen. A regény első személyben megszólaló hőse, maga is a hatalom részese, egykori nincstelen, aki most hatalmából eredően, de emberségéből fakadóan is kétkedve áll a történések élén, s amikor a faluban megölték az elnököt, neki fegyvert kínálnak, amit ő nem fogad el, mert minnek a fegyver, nem érzi magát veszélyben, nem is tudja, kire emelhetné rá a fegyvert, holott megtapasztalta már, hogy olyanok, akikkel egykor szoros barátságban volt, gyerekkori játszótársak, legénykori barátok, elfordultak tőle, a köszönését sem akarják fogadni, szóba sem állnak vele, mert úgy vélik, behódolt a hatalomnak, részévé vált az erőszakos történéseknek. A regény hőse azonban ennek ellenére végzi a dolgát, végzi azt, amivel megbízták, s ennyiben, mint minden valamirevaló regényhős, kettősségek között órlódik, egyfelől az üldözöttekkel való együttérzés hatja át, másfelől meg a vállalt feladatok teljesítése. Meg lehet tehát érteni azt a kínlódását, amikor híret vesz a tanyasi ember öngyilkosságának, s amikor tovább teljesíti a rá rótt feladatokat.

Több történet közléséből épül fel Németh István regénye, minden történet a regény első személyben megszólaló főhőse életének lesz a része,

az ő életének része a változó felügyelők mellett tartott értekezletek, része továbbá a falu életének változásai, az, ahogyan a nincstelenség továbbra is nincstelenség maradt, az, ahogyan a beszolgáltatás együtt jár az erőszakkal, azzal, hogy még mindig vannak, akik nem szolgáltatják be a rájuk rótt kötelességeket, közben meg rejtegetik, szárkúpok alá rejtik a kukoricát. A regény hőse az egyik főnökével útra kel, lovas kocsival járnak a határt, nézik a tanyákat, betérnek egy-egy tanyasi udvarba, kutatnak, keresnek, s egyszer találnak is elrejtett kukoricát, de közben azt is látják, hogy az egykorvult német tanyák mind sorra romba dőltek, az egykorvult virágzó gazdaságokat felverte a gaz, mert a szomszéd falu új gazdái nem igazán törődtek sem a tanyákkal, sem a gazdaságokkal. Közben az sem kerüli el a regény hősenek figyelmét, hogy az erőszakos szövetkezetesítés milyen eredménnyel járt. A földek elgazosodtak, a szövetkezetiek, ha ki is mennek dolgozni a földekre, mindannyian lopják a szövetkezetet. Szép jelenete a regénynek, hogy a regény hőse megfigyeli, a felesége éjnek idején elmegy otthonról, ő úgy tesz, mintha aludna, de közben elindul az asszony után, de nem talál rá. A ház előtti fa törzsének dőlve várja, hogy az asszony visszatérjen, attól tart a férfi, hogy megcsalja az asszony, közben megérkezik a felesége, nagy zsákot cipel, s amikor ráakad a fa törzsében várakozó férjére, kiderül a nagy zsákban káposztafejek vannak, valahonnan hozta az asszony a káposztát, talán éppen a szövetkezet földjéről. Az asszony ki mondja, nem terem ilyen káposzta a szövetkezet földjén, máshonnan lopta tehát. Másnap reggel a férfi bemegy a hivatalba, s arról értesül, hogy az éj folyamán járőröztek a határban, egy-két embert el is fogtak, mert a szövetkezeti termést lopták. Ekkor érzi át a regény hőse azt a félelmet, amiről a káposztászsákot cipelő felesége láttán érezhetett, mert mi történt volna, ha elfogják a járőrözők az asszonyt... Nincs folytatása a jelenetnek, valójában arról szól, hogy a fordulat után minden megbolydult, hogy a fordulat nem hozott igazi átalakulást, mert minden erőszakosan történt, erőszakosan hajtották be a termést, bőven terjedtek a hírek a bajusztépésekről, a padlások lesöpréséről, s erőszakosan kényszerítették szövetkezetbe mind a gazdákat, mind azokat, akik a földosztás útján jutottak földhöz. A szövetkezet meg élettelennek bizonyult, mert csak ímmel-ámmal törődtek a földekkel, meg aztán rendre meg is lopták, s egyáltalán nem volt rájuk hatással az, hogy – miként mondták volt – a sajátjukat lopják.

Az értekezletek, leginkább a pártértekezletek hangulatát is jól írja körül Németh István. Ezek az értekezletek mindig van valaki, aki a főszoónok, rendszerint távolabbról jött, szólásokat harsog, miközben az értekezleten ülők sorba meg tudnák cáfolni az elhangzottakat, de senki sem teszi, mert mindenkinek az életébe belopakodott a félelem. Németh

István kisregénye, a *Fordulat után* éppen erről a félelelről szól, anélkül, hogy kimondaná, mindvégig az emberek, főként persze a regény hőséneke életébe beépült, s mindenki más életében fészket rakó félelelről, mert a hatalomnak a félelelkeltés volt a szándéka, mert tudta, a megrettent ember manipulálható, a megrettent emberből sok mindent ki lehet facsarni. Nem véletlenül indul a regény azzal, hogy fegyvert kínálnak a regény hőséneke, miután valaki megölte az elnököt. Már itt, a regény első jelenetében éppen a félelelkeltés, a félelem elleni ellenszer jutott szóhoz, holott a regény hőse nem kíván fegyvert, úgy tesz, mintha nem félne, mert nem lát okot a félelemre, úgy gondolja, mindennek a maga útján kell történnie, s ő ezen az úton haladva nem élhet félelemmel, holott volna rá oka, hiszen a félelelkeltés sok változata veszi körül, s ő maga is részese a félelelkeltés műveleteinek, hiszen miért húzta ki a kötelezettek listájáról a tanyasi ember nevét, aki éppen mert elhatalmasodott rajta a félelem, öngyilkosságba menekült, s miért az az emberpróbáló félelem, amikor arról értesül, hogy járőröztek az éjszaka során, azon az éjszakán, amikor kileste és lopáson kapta a feleségét. Akár a félelem regényének is mondható Németh István regénye, a *Fordulat után*. Nagy úr a félelem, ezt minden erőszakkal élő hatalom jól tudja, s Németh István, amikor a fordulat utáni évek történéseit ábrázolja, valójában mindvégig a félelelről beszél, arról az érzésről, ami mindenkit rettegésben tart, azokat is, akiket fenyegettek és azokat is, akik fenyegettek. A hagyományos történetmondás eszközeivel megírt regény a *Fordulat után*, amely egyszerre kordokumentum és tanúskodás, egyszerre olvasmányos és hatásos munka, nem látszik meg rajta az idő múlása.

